

UNIDADE DIDÁCTICA
CARVALHO CALERO
E A LITERATURA

MARISA MOREDA LEIRADO

CARVALHO CALERO E A LITERATURA

CARVALHO CALERO E A LITERATURA

OBXECTIVOS

- Dar a coñecer de maneira lúdica a importancia da figura de Carvalho Calero na historia da Galiza.
- Aproximar as alumnas e os alumnos, a través da figura de Carvalho Calero, a conceptos relacionados co currículo da ESO.

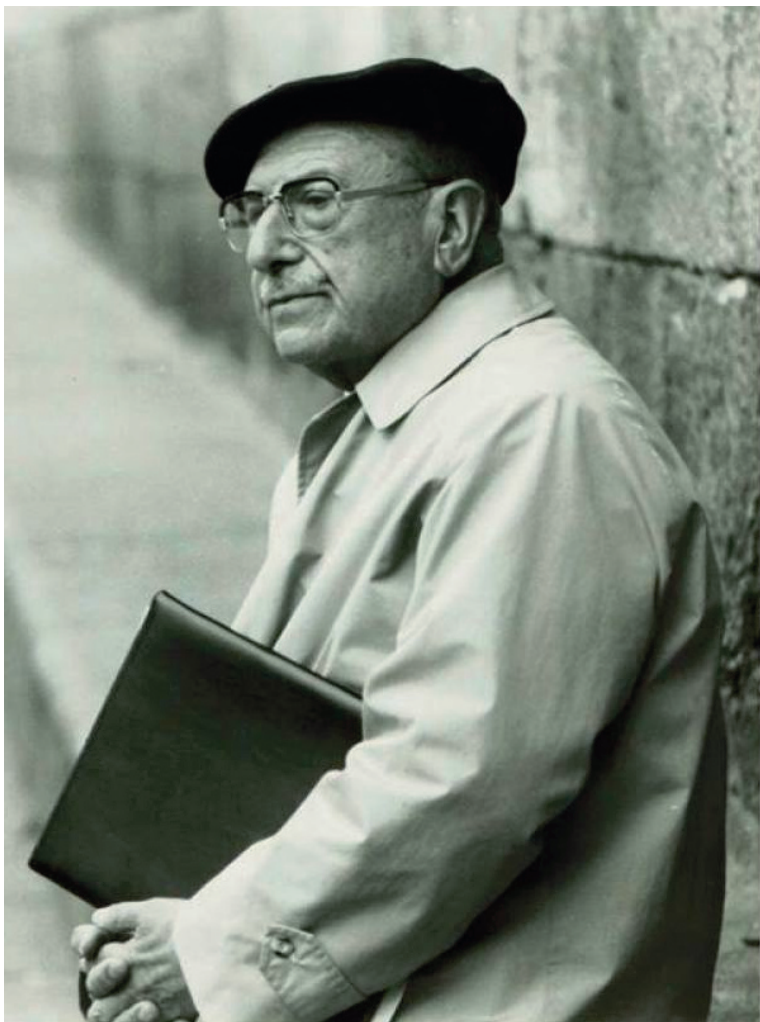
PÚBLICO ALBO

1º e 2º da ESO

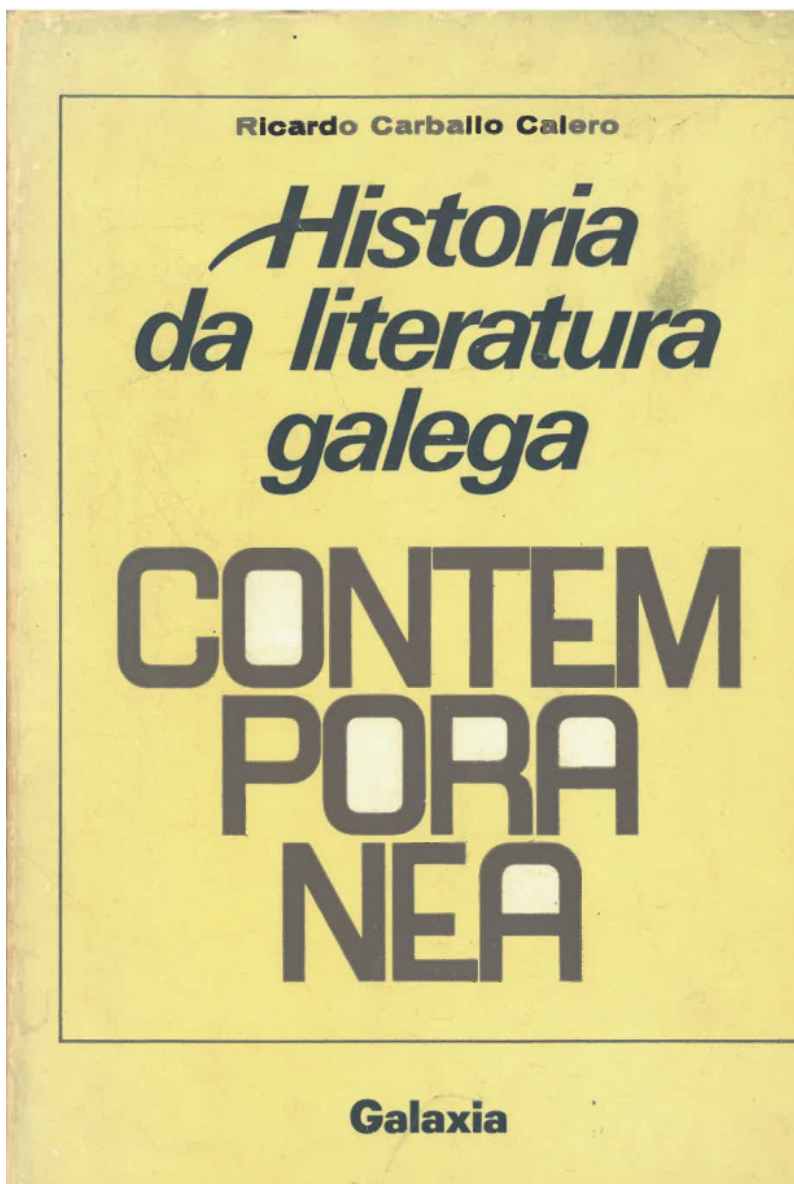
METODOLOXÍA

A metodoloxía por tarefas é a empregada para elaborar estas unidades didácticas. Nelas, as alumnas e os alumnos teñen que realizar un conxunto de tarefas posibilitadoras que lles deben dar os coñecementos necesarios para realizaren a tarefa final. En cada actividade, a figura de Carvalho Calero terá o protagonismo e será o punto de partida para introducirmos o alumnado en cuestións relacionadas coa historia da literatura.

CARVALHO CALERO E A LITERATURA

RICARDO CARVALHO CALERO (Ferrol, 1910 – Compostela, 1990) foi un dos maiores intelectuais galegos do século XX, tanto como ensaísta e creador como por ser un incansábel galeguista. Interesoulle desde cedo a literatura e a política; estudou na Universidade de Santiago. En 1933 casa coa compañeira de estudos Mª Ignacia Ramos. A Guerra Civil frustra a súa traxectoria e despois de loitar no bando republicano é represaliado pola ditadura franquista. En 1965 tórnase o primeiro profesor de galego da Universidade. A partir de 1975 comeza a defender as posicións reintegracionistas para o galego, o que provocaría que fose marxinado polas institucións.

TAREFA 1

Carvalho Calero dedicou parte da súa vida a estudar a obra dos escritores e as escritoras galegas. Para mostrarlle ao mundo todos os seus descubrimentos literarios publicou en 1963 a *Historia da literatura galega contemporánea*. Grazas a este traballo, hoxe coñecemos en profundidade figuras da importancia de Rosalía de Castro na Galiza.

Mais saberías definir este tipo de obras chamadas Historia da Literatura?

HISTORIA DA LITERATURA: é a obra que recolle as/os autoras/es e as obras literarias máis destacadas e que normalmente os/as organiza cronoloxicamente.

CARVALHO CALERO E A LITERATURA

TAREFA 1

A Historia da Literatura Galega de Carvalho contou con varias edicións. O seguinte fragmento pertence ao prólogo da segunda, que se publicou en 1975.

Le atentamente.

“Desde o día do ano de 1953 -se non me trabuco- en que Ramón Piñeiro me visitou en Fingoy para solicitar de min formalmente que me puxese -como inmediatamente o fixen- mans a esta obra, a historia da literatura galega, a historia da lingua galega, a historia de Galiza e a miña propia humilde historia atravesaron por tanto días e traballos que, para ben ou para mal, non poden menos de afectar á realización deste empeño en relación coa imaxe que o autor hoxe posúe do que sería o arqueotipo da tarefa.”

- a) Cantos anos dedicou Carvalho Calero a realizar a súa Historia da Literatura?
- b) Quen lle encomendou realizar este traballo?
- c) Olla o índice da *Historia da literatura galega contemporánea* e comproba cales dos autores e das autoras sobre os que Carvalho Calero escribiu aparecen no teu libro de texto.

CARVALHO CALERO E A LITERATURA

ÍNDICE XERAL

Os números remiten ás páxinas

Prólogo á segunda edición	7
---------------------------------	---

INTRODUCCIÓN

1.—Lingua e literatura	11
2.—Historiografía	19

CAPÍTULO I

A LITERATURA GALEGA DENDE A INVASIÓN FRANCESA

ATE A MORTE DE FERNANDO VII

1.—Literatura patriótica. <i>Un labrador que foi sarxento aos soldados do novo alistamento</i>	31
2.—O teatro. Antonio Benito Fandiño. Noticia de outros autores e pezas.	32
3.—Xosé Fernández Neira	37
4.—Manuel Pardo de Andrade	38
5.—Antonio Arias Teiselo	41
6.—Louvores do Cardeal Quevedo	42
7.—Pedro Boado Sánchez	42
8.—Cantores mindonienses do Nadal. Antonio Maria de Castro e Neira.	44
9.—Nicomedes Pastor Díaz	48
10.—Escritos satíricos de carácter popular	54

CAPÍTULO II

O ROMANTISMO. PRECURSORES DE ROSALÍA

1.—A Galicia romántica	63
2.—Os Precursores	67
3.—Os Xogos Frorás de 1861 na Cruña	68
4.—Vicente Turnes	69
5.—Xacinto Romualdo López	73

890

RICARDO CARBALLO CALERO

	Páxinas
6.—Francisco Fernández Anciles	74
7.—Xoán Manuel Pintos	75
8.—Francisco Anón	83
9.—Xosé María Posada	86
10.—Xosé García Mosquera	87
11.—Alberto Camino Sigüer	88
12.—Marcel Valladares Núñez	90
13.—Xosé Bieito Amado	94
14.—Francisco Mirás	96
15.—Antonio de la Iglesia	100
16.—Francisco María de la Iglesia	102
17.—Xosé Pérez Ballesteros	107
18.—Xan Antonio Saco e Arce	110
19.—Antonio Fernández Morales	113
20.—Benito Vicetto	116
21.—Xosé Domínguez Izquierdo	117
22.—Xan Montero Telinge	117
23.—Vicente Feixoo	118
24.—Sánchez de Santa María	118
25.—Mariano Roche y Frejas	119
26.—Máis cultivadores do vilancico de Nadal	120
27.—Outros poetas do <i>Album da Caridade</i>	120

CAPÍTULO III

INTRODUCCIÓN AO ESTUDO DO RENACIMENTO PLENO

1.—O Renacemento pleno	129
2.—Mestres, compañeiros e sucesores	130
3.—Revolución e Restauración	130
4.—As revistas	131
5.—Andrés Martínez, editor	132
6.—Os Xogos Frorás de Tuy	133
7.—A Cova Céltica	135
8.—A Academia Galega	136
9.—Murguía	140
10.—O acompañamento musical	141

CAPÍTULO IV

ROSALÍA DE CASTRO

1.—Importancia de Rosalía	145
2.—A vida	146
3.—Physis	154
4.—Psyché	156
5.—A invención dos <i>Cantares</i>	158
6.—Contido	165
7.—Comentario	173
8.—Métrica	176
9.— <i>Follas Novas</i> . Contido	179
10.—Do folklóre á metafísica	183
11.—Visión da vida humá	189
12.—A métrica en <i>Follas Novas</i>	209
13.—Relacións e débedas	219
14.—A prosa rosaliá	224
15.—Lingua	228
16.—Estilo	232

HISTORIA DA LITERATURA GALEGA CONTEMPORANEA

891

CAPÍTULO V

EDUARDO PONDAL

1.—O bo bergantiñán	237
2.—Aristocracia	253
3.—Topónimos	258
4.—Antropónimos	266
5.—Bardismo	270
6.—Civismo	275
7.—Bucolismo	277
8.—A natureza viva	284
9.—A muller	289
10.— <i>Dos Rumores aos Queirumes</i>	296
11.— <i>Os Eoas</i>	303
12.—Lingua	310
13.—Rasgos estilísticos	313
14.—Métrica	323

CAPÍTULO VI

MANUEL CURROS ENRIQUEZ

1.—Persoalidade de Curros	337
2.—Biografía	340
3.—Bibliografía	352
4.—Civis	356
5.—Civis gallaecus	359
6.—Poesía costumista	366
7.—Lirismo	369
8.— <i>A Virxe do Cristal</i>	371
9.— <i>O Divino Sainete</i>	379
10.—Lingua	385
11.—Alguns rasgos estilísticos	390
12.—Métrica	394

CAPÍTULO VII

OS DIÁDOCOS

1.—Xenios orixinás e inxenios coadjuvantes	401
2.—Valentín Lamas Carvajal	402
3.—Benito Losada	411
4.—Xan Cuvello Piñol	413
5.—Manuel Murguía	417
6.—Antonio López Ferreiro	419
7.—Xan Barcia Caballero	423
8.—Galo Salinas	426
9.—Evaristo Martelo Paumán	429
10.—Manuel Comellas Coimbra	433
11.—Manuel Leiras Pulpeiro	435
12.—Francisco Tettamancy	437
13.—Aureliano Pereira	439
14.—Xesús Rodríguez López	441
15.—Carré Aldao	444
16.—Alberto García Ferreiro	446
17.—Manuel Martínez González	450
18.—Filomena Dato Muruáls	453
19.—Xan de Masma	454
20.—Outros escritores deste tempo	455

CARVALHO CALERO E A LITERATURA

892

RICARDO CARBALLO CALERO

Páxinas

CAPÍTULO VIII
OS EPÍGONOS

1.—Continuación	471
2.—Florencio Vaamonde Lores	472
3.—O Marqués de Figueiroa	476
4.—Enrique Labarta	477
5.—Manuel Lugris Freire	478
6.—Salvador Cabeza León	483
7.—Amador Montenegro Saavedra	485
8.—Aurelio Ribalta	486
9.—Eladio Rodríguez González	488
10.—Manuel Núñez González	490
11.—Lois González López	490
12.—Heracleo Pérez Placer	491
13.—Francisca Herrera Garrido	493
14.—Xerardo Álvarez Limeses	498
15.—Francisco Álvarez de Novoa	499
16.—Xan Pla Zubiri	501
17.—Samuel Eixán	502
18.—Francisco Porto Rey	503
19.—Xosé Alonso Obregón	505
20.—Outros epígonos	506
21.—Nómina de esquecidos	511
22.—Poetas da dereita do Eo	514
23.—Outros poetas da antoloxía de Carré	514

CAPÍTULO IX

A LITERATURA POSTRENACENTISTA

1.—A literatura postrenacentista	519
2.—Transición e renovación	521
3.—A vida de Noriega Varela	522
4.—O home e o poeta	527
5.—Realismo costumista	529
6.—Lirismo da natureza	533
7.—Os sonetos	535
8.—Semblanza de Noriega	543
9.—A liña tradicional da época postrenacentista	548
10.—Manuel Vidal Rodríguez	549
11.—Avelino Rodríguez Elías	549
12.—Xesús San Luis Romero	550
13.—Xavier Prado "Lameiro"	552
14.—Manuel García Barros	555
15.—Xosé María López	558
16.—Teolindo Cortiña Toural	558
17.—Daniel Pernas Nieto	559
18.—Francisco Potel Pardal	560
19.—Xosé Crecente Vega	561
20.—Carmen Prieto Rouco	562
21.—Outros poetas e prosistas continuadores da tradición	563

HISTORIA DA LITERATURA GALEGA CONTEMPORANEA

893

Páxinas

CAPÍTULO X
A ÉPOCA DAS IRMANDADES

1.—Modernismo e rexionalismo	569
2.—Estensión cultural do idioma galego	570
3.—Ramón Cabanillas. A vida	571
4.—Poesía lírica	575
5.—Poesía narrativa	584
6.—Prosa	587
7.—Teatro	589
8.—Lingua e estilo	592
9.—A escola de Cabanillas. Gonzalo López Abente	596
10.—Victoriano Taibo	600
11.—Xosé Rubinos	601
12.—Outros poetas dos tempos das Irmandades	605
13.—Prosistas da Irmandade da Cruña	610
14.—Os irmáns Carré Alvarellos	615
15.—A narrativa. Xosé Lesta Meis	618
16.—A novela curta	621
17.—O teatro	625

CAPÍTULO XI

O GRUPO "NÓS"

1.—A revista Nós	633
2.—A persoa de Vicente Risco	636
3.—A súa obra narrativa	639
4.—A súa obra ensaística	643
5.—Vida de Castelao	647
6.—A súa persoa de literatura	648
7.—Castelao narrador	652
8.—Castelao dramaturgo	659
9.—Castelao ensaísta	662
10.—Perfil biográfico de Otero Pedrayo	663
11.—A obra literaria. Novelas	664
12.—Narrativa breve	670
13.—Valor da narrativa de Otero Pedrayo	673
14.—Ensaio	674
15.—Teatro	676
16.—Poesía	679
17.—Estilo	680
18.—Florentino Cuevillas	685
19.—Antonio Losada Diéguez	686

CAPÍTULO XII

OS NOVECENTISTAS

1.—Os novecentistas	691
2.—Manuel Antonio	692
3.—Amado Carballo	699
4.—Rafael Diez	710
5.—Eduardo Blanco Amor	715
6.—Álvaro de las Casas	719

894

RICARDO CARBALLO CALERO

Páxinas

7.—Augusto Casas	721
8.—Manuel García Paz	723
9.—Euxenio Montes	724
10.—Evaristo Correa Calderón	725
11.—Florencio Delgado Gurriarán	726
12.—Federico García Lorca	728
13.—Manuel Luis Acuña	730
14.—Xulio Sigüenza	730
15.—Emilio Mosteiro	731
16.—Xoán Vidal Martínez	731

CAPÍTULO XIII

OS TEMPOS DO SEMINARIO

1.—O Seminario de Estudos Galegos	735
2.—Fermin Bouza Brey	736
3.—Xosé Filgueira Valverde	739
4.—Aquilino Iglesia Alvariño	741
5.—Álvaro Cunqueiro	748
6.—Ánxel Sevillano	766
7.—Xosé Lois Parente	767

CABO	769
CADRO SINÓPTICO	777

BIBLIOGRAFÍA

I.—Obras xerais	787
II.—A Literatura galega dende a invasión francesa ate a morte de Fernando VII	789
III.—O romantismo. Precursores de Rosalía	790
IV.—Rosalía de Castro	794
V.—Eduardo Pondal	799
VI.—Manuel Curros Enríquez	800
VII.—Os diádocos	802
VIII.—Os epígonos	807
IX.—A literatura postrenacentista	810
X.—A época das Irmandades	811
XI.—O grupo "Nós"	812
XII.—Os novecentistas	813
XIII.—Os tempos do Seminario	814

ÍNDICES

ÍNDICE ONOMÁSTICO	817
ÍNDICE DE OBRAS	841
ÍNDICE DE REVISTAS E XORNAIS	883
ÍNDICE DE LÁMINAS	887
ÍNDICE XERAL	889

TAREFA 2

Aurora Marco, discípula de Carvalho Calero, comenta nun artigo do xornal *Sermos Galiza* que:

“sabe do traballo que a obra lle supuxo ao profesor, os máis de cinco anos facendo papeletas, aproveitando papeis xa impresos que el cortaba en catro para facer fichas e reutilizar pola parte de atrás”

Na actualidade, cando precisamos de informarnos sobre un escritor ou escritora acostumamos procurala na Internet, que apenas existe desde os anos 70/80.

Como cres que Carvalho Calero recolleu todas as informacións que ía anotando nas “papeletas” e que finalmente se converteron na *Historia da literatura galega contemporánea*?

Imaxina que es Carvalho Calero e que tes que investigar sobre un dos autores ou autoras da literatura galega. **Vai á biblioteca do centro e tenta procurar información sen utilizar a Internet.**

- a) Onde procuraches?
- b) Encontraches informacións útiles?
- c) Compárteas agora coas túas compañeiras e cos teus compañeiros.

Consideras útiles as bibliotecas na era da Internet?

CARVALHO CALERO E A LITERATURA

TAREFA FINAL:

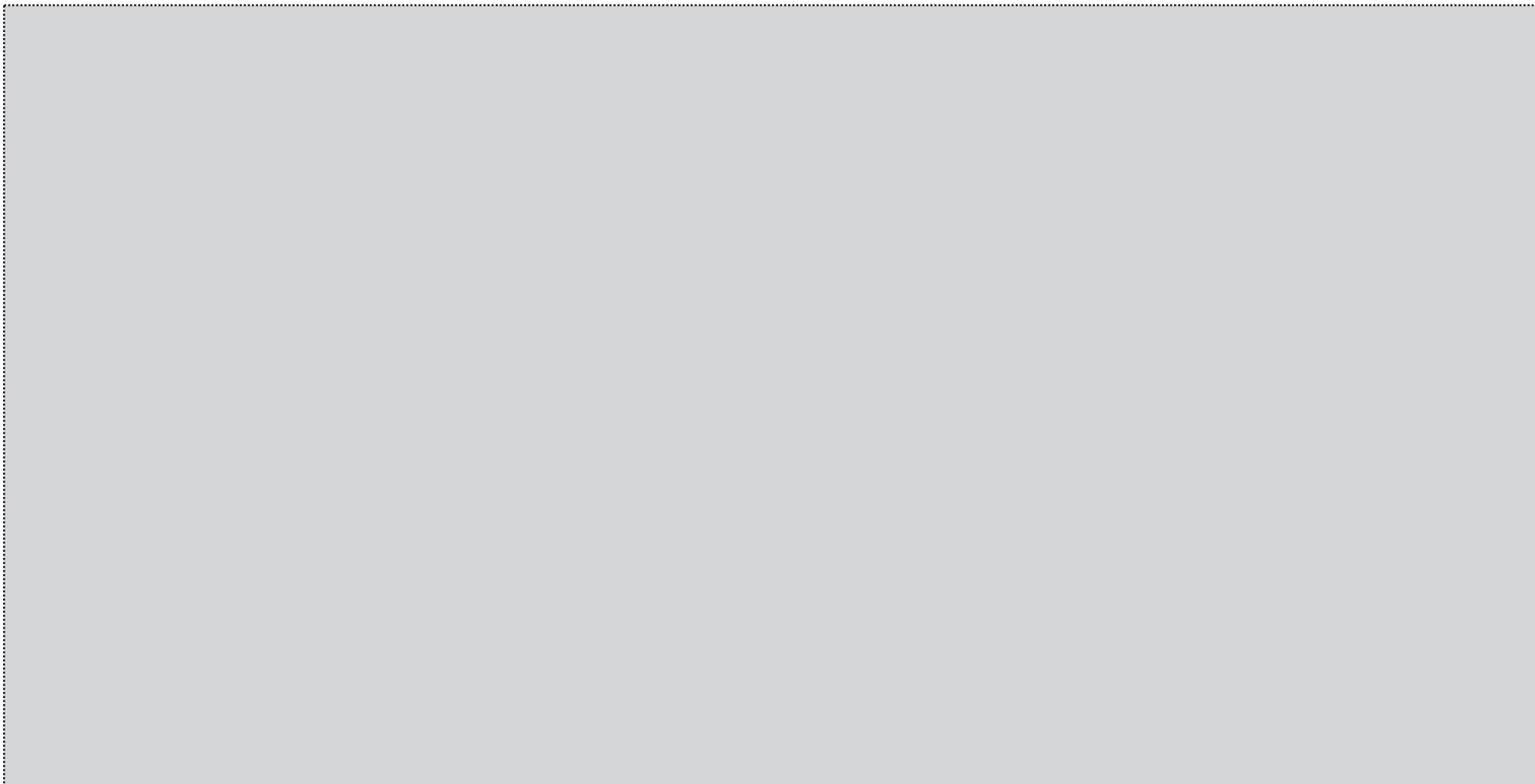
COMPLETAMOS A HISTORIA DA LITERATURA DE CARVALHO CALERO

Agora que xa coñeces a *Historia da literatura galega contemporánea* de Carvalho Calero, poderías comprobar que recolle nas súas páxinas información sobre escritores e escritoras que publicaron entre os anos 1808 e 1936.

Imos, entre todos, engadir un autor de gran relevancia para a historia da Galiza no século XX, o propio Ricardo Carvalho Calero. **En grupos, procurade información sobre a súa obra poética, narrativa e teatral e finalmente redactade a entrada que recolla os datos máis destacados da súa obra literaria.**

CARVALHO CALERO E A LITERATURA

Autoría: Marisa Moreda Leirado

Coordinada por: Teresa Crisanta V. Pilhado & Eduardo Maragoto

Diagramada por: Uxio Outeiro

Este material didáctico contou co apoio da Consellería de Cultura e Turismo e da Deputación da Coruña.

Xacobeo 2021

XUNTA
DE GALICIA

#aculturasegue

